

Negocis per davant de les persones

Una anàlisi crítica del finançament públic davant
la COVID-19 i les respostes a la crisi del cost de
la vida a França, Espanya i Bèlgica

Autoria: Sebastian Franco (Gresea), Olivier Petitjean (Observatoire des Multinationales), Nicola Scherer (Observatori del Deute en la Globalització, ODG), Erika González Briz (Observatorio de Multinacionales en América Latina - OMAL), David Felix (investigador independent).

Coordinació i edició de l'informe: Nicola Scherer (ODG)

Agraïments: Pauline Gensel (Observatoire des multinationales), Júlia Martí (ODG), Bruna Cañada (ODG), Anna Celma (ODG).

Traducció: L'Apòstrof, SCCL

Disseny: Lucía Armiño

Amb el suport de:

Contacte:

Nicola Scherer
nicola.scherer@odg.cat
+34 722 533 507

Observatori del Deute en la Globalització
Carrer Junta de Comerç 20, principal
08010 Barcelona - ESPANYA

Data de publicació: maig de 2024

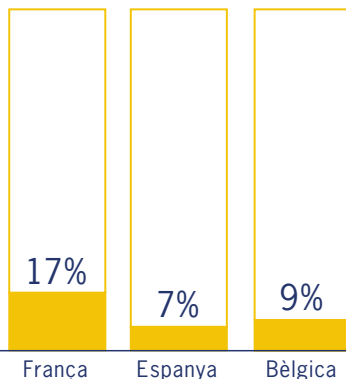

Resum executiu

Aquest informe és un exercici de seguiment ciutadà del finançament per a la recuperació davant de la COVID-19 i la crisi del cost de la vida a França, Espanya i Bèlgica durant els anys 2020, 2021 i 2022.

Els sectors socialment necessaris com la sanitat, l'educació i el transport públic van rebre menys del 17% del finançament públic per afrontar la crisi durant 2020, 2021 i 2022 a França, Espanya i Bèlgica.

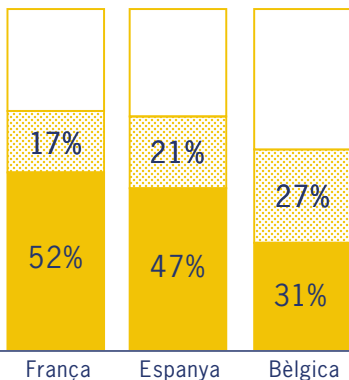
Sectors socialment necessaris
sanitat, l'educació i el transport públic

França, Espanya i Bèlgica van aplicar mesures d'estímul molt inferiors al 10% del PIB el 2020, el 2021 i el 2022 (4% en el millor dels casos). Entre un terç i la meitat dels fons públics es va destinar directament a empreses privades. Si hi sumem les ajudes indirectes, com les mesures de manteniment dels llocs de treball o els subsidis energètics per les llars, en total van rebre un 69% (França), 68% (Espanya) i un 58% (Bèlgica) del finançament públic. Pràcticament cap mesura de finançament de resposta a la crisi va estar subjecte a criteris climàtics o de gènere.

Estímul corporatiu directe
Estímul corporatiu indirecte
Altres mesures

Empreses privades

Entre el 24% i el 54% de tots els fons invertits durant el 2020, 2021 i 2022 a França, Espanya i Bèlgica es va destinar a la protecció social. La majoria es tractava de mesures de protecció dels llocs de treball que beneficiaven directament només una part de la població, la qual compta amb condicions laborals reglades. La resta de la població de França, Espanya i Bèlgica, incloent-hi les dones que duen a terme feines de cura no remunerades, les persones joves, les persones migrants o les persones en situació de marginació en condicions laborals no reglades o informals, va tenir accés a mesures de protecció social que sumaven només el 4% (França), 10% (Espanya) i 23% (Bèlgica) del finançament públic.

Protecció social

Els bancs han estat els grans beneficiaris del finançament públic per la crisi, ja que han canalitzat i decidit sobre l'assignació de fons públics a l'economia, com els préstecs amb garantia de l'Estat. No s'ha visibilitzat prou el poder que han tingut en la presa de decisions i els beneficis econòmics que n'han tret.

Bancs

El finançament públic en temps de crisi és una opció política, i aquestes polítiques poden incrementar les desigualtats existents si no es dissenyen i s'implementen adequadament. Aquest informe pot resultar útil a moviments socials, mitjans de comunicació progressistes i parts interessades, ja que aporta dades i arguments sòlids per fomentar polítiques transformadores, justes i feministes de resposta a la crisi que es poden emprar en el debat polític sobre les crisis del deute, el clima i les cures.

Tot finançament públic davant d'una crisi s'ha de basar en una via ecològica, sostenible i orientada als drets col·lectius que garanteixi que es compta amb un nivell adequat de finançament i que els fons s'inverteixen d'una manera equitativa, eficaç i transparent, principalment cap a les persones més afectades per la crisi, és a dir, les dones, la gent jove i les persones en situació de vulnerabilitat. És igualment important la participació de representants elegits per la ciutadania i altres defensors dels drets en el seguiment dels plans i les polítiques de finançament per tal de garantir que les decisions de resposta a la crisi no es prenen a porta tancada.

En aquest informe se segueix la línia del projecte *People's Recovery Tracker*, concretament la iniciativa de la Financial Transparency Coalition, el Centre for Budget Governance Accountability (CBGA), la Christian Aid, la Tax Justice Network Africa, la Latindadd, la Fundació SES, l'Arab NGO Network for Development (ANNA) i l'Asian Peoples' Movement on Debt and Development (APMDD), que van inspirar el nostre treball amb el seu *Recovery at a Crossroads: How countries spent Covid-19 funds in the Global South* (2022) ('Recuperació en una cruïlla: com els països van gastar els fons COVID-19 de rescat en el Sud Global'), en què reivindicaven que es promogués una recuperació centrada en les persones en un temps de múltiples crisis.

Índex de continguts

Polítiques d'excepcionalitat: Mesures per a la recuperació davant de la COVID-19 i la crisi del cost de la vida en temps de múltiples crisis

[PÀG. 1](#)

Troballes sobre el finançament per afrontar la crisi a França, Espanya i Bèlgica

[PÀG. 5](#)

Anàlisi crítica: Qui es va beneficiar de les mesures de recuperació davant de la COVID-19 i la crisi del cost de la vida?

[PÀG. 11](#)

Qui es va quedar enrere en el finançament per afrontar la crisi?

[PÀG. 17](#)

Recomanació de polítiques per a un finançament més just, feminista i verd davant d'una crisi

[PÀG. 20](#)

Annex 1:
Metodologia

[PÀG. 22](#)

Annex 2:
Taula de claus

[PÀG. 24](#)

Referències

[PÀG. 28](#)

1.

Polítiques d'excepcionalitat: mesures per a la recuperació davant la COVID-19 i la crisi del cost de la vida en temps de múltiples crisis

Aquest informe se centra en el període 2020, 2021 i 2022, tres anys en què dues emergències mundials van sacsejar la vida de milions de persones. La pandèmia de la COVID-19 es va endur gairebé 16 milions de persones de tot el món el 2020 i el 2021 i va provocar que l'esperança de vida global disminuís en 1,6 anys entre el 2019 i el 2020,¹ a més de paraitzar temporalment l'economia mundial durant els mesos de març i abril del 2020. La crisi del cost de la vida el 2022, entesa com el sobtat augment dels preus dels productes essencials quotidians, com ara els aliments i la despesa energètica, va ser provocada pels impactes climàtics i la interrupció de la producció alimentària, energètica i de fertilitzants a causa de la pandèmia, a més d'empitjorar per la invasió russa d'Ucraïna.²

De resultes d'això, el 2022, al voltant de 258 milions de persones de 58 països i territoris es van enfrontar a una greu inseguretad alimentària,³ i la inflació, deguda a la pujada dels preus, va conduir a l'empobriment de les llars amb ingressos especialment baixos arreu del món. El 2022, un total de 712 milions de persones al món vivien en la pobresa extrema, fet que va implicar un augment de 23 milions de persones en comparació del 2019.⁴ La crisi va afectar cadascú d'una manera molt diferent, en funció del seu gènere, edat, raça, classe social, etc. Per exemple, la feminització de la pobresa continua: segons les xifres de l'ONU del 2022, 1 de cada 10 dones viu en la pobresa extrema⁵ i, al ritme actual de progrés, la pròxima generació de dones continuarà dedicant de mitjana 2,3 hores més al dia que els homes a les cures i al treball domèstic no remunerat. Així mateix, a l'impacte d'aquestes emergències s'hi afegeixen els efectes socioambientals de crisis estructurals en curs, com l'emergència climàtica (inundacions, sequeres, huracans, etc.), la crisi de les cures (manca d'infraestructures públiques de cura, manca de cuidadors, invisibilització del treball de cures no remunerat, etc.), la guerra i els conflictes armats⁶, entre altres.

A la Unió Europea, la pandèmia de la COVID-19 i la crisi del cost de la vida van implicar nombrosos efectes en la vida de les persones. Entre el març del 2020 i el juliol del 2021, aquesta pandèmia va conduir a un excés de mortalitat a la UE, amb almenys 872.000 morts.⁷ Malgrat que la gent gran va ser la principal víctima en termes de mortalitat, la joventut fou un dels col·lectius més afectats, ja que és més propens que els grups de més edat a veure's afectat per la pèrdua de la feina, la inseguretad financera i els problemes de salut mental.⁸ A més, alguns dels seus

1 The Lancet (2024).

2 Fons Monetari Internacional (2023).

3 Nacions Unides - Xarxa Mundial contra la Crisi Alimentària (2023).

4 Banc Mundial (2024).

5 ONU Dones (2024)

6 El 2022, 56 estats van patir conflicte armats. Els d'Ucraïna, Myanmar i Nigèria van ser els principals. Vegeu: Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI) (2023).

7 Comissió Europea (2024).

8 Fundació Europea per a la Millora de les Condicions de Vida i de Treball (2021).

efectes, com ara mantenir el treball de cures essencials, van recaure més sobre les dones que sobre els homes. Van ser les dones les que van duplicar les hores de treball per garantir la cura dels infants quan els serveis públics essencials, com les escoles, van quedar interromputs durant els confinaments a l'any 2020. De la mateixa manera, segons una enquesta del Parlament Europeu, el 77% de les dones de la UE va afirmar que la pandèmia de COVID-19 ha causat un increment de la violència física i emocional contra les dones al seu país.⁹ Els grups en situació de vulnerabilitat, com els migrants, les persones amb discapacitat i els infants, les persones sense llar i les minories ètniques com el poble gitano es troben entre els col·lectius que més van patir les conseqüències de la interrupció dels serveis públics i socials durant la pandèmia, fet que va exacerbar les desigualtats ja existents.¹⁰ A banda dels efectes negatius de la pandèmia en la vida de les persones, el 2022 la crisi del cost de la vida va empitjorar la situació socioeconòmica de moltes llars. L'any 2022, 95,3 milions d'habitants de la UE es trobaven en risc de pobresa o exclusió social; això equivalia al 21,6% de la població de la UE. El risc de pobresa o exclusió social a la UE era, el 2022, més gran per a les dones que per als homes (el 22,7% davant el 20,4%).¹¹

En aquest context de múltiples crisis, les mesures adoptades per la Unió Europea i els seus estats membres per afrontar la pandèmia de COVID-19 i la crisi del cost de la vida representen decisions polítiques. ¿Les mesures d'emergència estan orientades a les necessitats de les persones, tenint en compte els col·lectius en situació de vulnerabilitat i la sostenibilitat de la vida? ¿O estan orientades al mercat, per intentar mantenir el creixement econòmic i l'estabilitat financera? Si bé també hi ha moltes respostes a l'emergència que van funcionar sense finançament públic, com les xarxes de suport mutu (sistemes veïnals de suport alimentari, iniciatives solidàries, grups informals per a les cures, etc.), la majoria de les respostes a la crisi es van finançar amb fons públics. Per tant, examinar la destinació i els beneficiaris dels fons públics ens pot aportar les respostes a les preguntes.

Tal com va anunciar el març del 2020 la presidenta de la Comissió Europea, Ursula von der Leyen, "la principal resposta fiscal al coronavirus provindrà dels pressupostos nacionals dels estats membres".¹² En aquest sentit, la decisió més gran presa a Brussel·les sobre la despesa a aplicar en aquella conjuntura de crisi fou suspendre el 23 de març de 2020, de manera temporal, el Pacte d'Estabilitat i Creixement, cosa que va permetre als estats membres assumir nivells il·limitats de deute per suavitzar l'impacte econòmic de l'emergència sanitària. D'aquesta manera, durant els darrers anys, i fins que es van aprovar les noves normes fiscals el 23 d'abril del 2024 al Parlament Europeu, els governs de França, Espanya i Bèlgica van comptar amb una gran flexibilitat per implementar les seves mesures de suport econòmic, sense haver de complir les normes fiscals de la UE del 60% del deute públic del PIB i el 3% del sostre del dèficit públic del PIB.

Malgrat que aquest informe se centra en les mesures nacionals i els pressupostos estatals de França, Espanya i Bèlgica,¹³ cal esmentar que a la UE hi ha dos nivells de presa de decisions sobre el finançament públic en temps de crisi. Mentre que els

9 Ipsos European Public Affairs per al Parlament Europeu (2022).

10 Comissió Europea (2022).

11 Eurostat (2022).

12 Comissió Europea (2020).

13 Vegeu l'Annex 1. Metodologia.

estats membres i els seus pressupostos són els actors principals que decideixen sobre les garanties socials en temps de crisi, a Brussel·les la integritat econòmica de la UE i l'estabilitat financera de l'euro són i han estat el focus principal de qual-sevol resposta a la crisi el 2020, 2021 i 2022. Per exemple, el 2020 la Comissió Europea va començar a emetre bons per finançar les polítiques de recuperació i transició de l'economia de la UE. Per finançar, entre d'altres, l'instrument temporal NextGenerationEU (NGEU), que és un fons de suport per a la recuperació econòmica d'Europa de la pandèmia de coronavirus i per a construir una economia més verda i digital, la Comissió haurà obtingut préstecs als mercats de capitals d'uns 800.000 milions d'euros per al final de 2026. D'aquesta suma, 723.800 milions d'euros estan disponibles en el marc del Mecanisme Europeu de Recuperació i Resiliència (MRR) en forma de subvencions i préstecs. Així mateix, la Comissió Europea ha emès 98.400 milions d'euros en bons socials per finançar l'instrument SURE (Suport Temporal per Atenuar els Riscos d'Atur en una Emergència). Per mitjà d'aquest mecanisme, Espanya ha rebut 21.300 milions i Bèlgica 8.200 milions, en forma de préstecs de Brussel·les, per fer front a augments sobtats en la despesa pública per al manteniment dels llocs de treball.¹⁴

Un altre grup d'actors extremadament rellevant, que no està inclòs en l'anàlisi de la despesa nacional en crisi d'aquest informe, però que cal esmentar, són els bancs públics i privats. En primer lloc, volem destacar les polítiques del Banc Central Europeu (BCE) durant el 2020, el 2021 i el 2022. El BCE va llançar la mesura més rellevant, en termes de quantitat, davant la crisi COVID-19 amb el seu programa de compres d'emergència per afrontar la pandèmia (PEPP),¹⁵ de 1.850 milions, per comprar el deute d'estats membres i empreses (operació coneguda com a expansió quantitativa). El BCE va ser especialment criticat per comprar el deute corporatiu de grans empreses mitjançant el *corporate sector purchase programme* (CS-PP),¹⁶ un programa implantat sense tenir en compte consideracions climàtiques, ecològiques, socials o de gènere i que va acabar beneficiant especialment les grans empreses i els sectors intensius en emissions de CO₂, com ara la construcció, els productes químics, les empreses de serveis públics, l'energia i el transport (aviació).¹⁷ D'altra banda, el BCE va ser, l'any 2022, el principal actor per contrarestar la inflació per mitjà de la política monetària, provocada per la crisi del cost de la vida i l'excés de beneficis corporatius.¹⁸ La decisió d'apujar els tipus d'interès el 2022 del 0% al 2,50%¹⁹ per frenar la inflació a la zona euro va tenir un enorme impacte als estats, les empreses i les llars, que van veure reduït el seu accés a un crèdit assequible i, en el cas de les llars de baixos ingressos, van veure denegat el seu dret a l'habitatge. Tot i això, per als bancs privats l'increment de la taxa d'interès va significar un augment també dels guanys el 2022. Segons Statista, els ingressos anuals dels deu bancs més grans d'Europa (Banco Santander, BNP Paribas, HSBC Holdings, Crèdit Agricole Group, UBS AG, Barclays PLC, Société Generale, Deutsche Bank, Group BPCE i Intesa Sanpaolo) van pujar a 351.000 milions d'euros el 2022. La llista està liderada pel Banco Santander, amb 52.000 milions d'euros, i la segona posició l'ocupa BNP Paribas, amb 50.000 milions d'euros en beneficis el 2022.

14 Comissió Europea (2024) – 2.

15 Banc Central Europeu (2024).

16 Banc Central Europeu (2024) - 2.

17 El 2022, les participacions del BCE al sector corporatiu (deute corporatiu) van pujar a 385.000 milions d'euros. Vegeu Banc Central Europeu (2023).

18 Bivens, Josh (2022).

19 Banc Central Europeu (2024) – 3.

En segon lloc, els bancs actuen com a intermediaris entre les institucions i l'economia productiva i destinen milers de milions de diners públics, principalment en forma de préstecs i garanties públiques, als seus clients. Per exemple, el Banc Europeu d'Inversions (BEI) va establir el maig del 2020 el Fons de Garantia Paneuropeu, de 24.400 milions d'euros, per alliberar capital per als bancs promocionals nacionals, bancs locals i altres intermediaris financers per col·locar més finançament a disposició de petites i mitjanes empreses i corporacions en el context de la recuperació després de la COVID-19.²⁰ Amb tot, en el cas de les pimes, el BEI no les finança directament, sinó que treballa amb bancs nacionals. Es tracta d'un negoci rendible: els bancs reben diners públics en condicions favorables, que presten als seus clients, afegint-hi una comissió de gestió. D'aquesta manera, la decisió sobre quin client rep els fons també queda en mans de la banca privada, que es val dels seus criteris financers propis, i no té en compte criteris climàtics, ecològics, socials o de gènere. Per exemple, a Espanya l'Institut de Crèdit Oficial (ICO) s'encarrega de la distribució de la línia nacional de garantia COVID-19, de 108.000 milions d'euros; d'aquests, 40.000 milions d'euros es reserven per a empreses dedicades a alguna activitat que contribueix a la crisi ecològica. Aquest seria el cas de l'aerolínia Iberia (propietat del transnacional International Airlines Group – IAG) i la constructora OHL. A França, la banca privada també va tenir un paper clau, especialment a la primera onada de mesures d'emergència, per mitjà de la gestió i distribució de préstecs garantits per l'Estat, per un valor de fins a 1.450 milions d'euros. A Bèlgica, l'import total de la garantia anunciada pels diferents governs (federal, regional) va superar els 110.000 milions d'euros, una xifra que representa més del 20% del PIB nacional. És un risc molt important que el govern ha assumit per donar suport al sector privat del país.

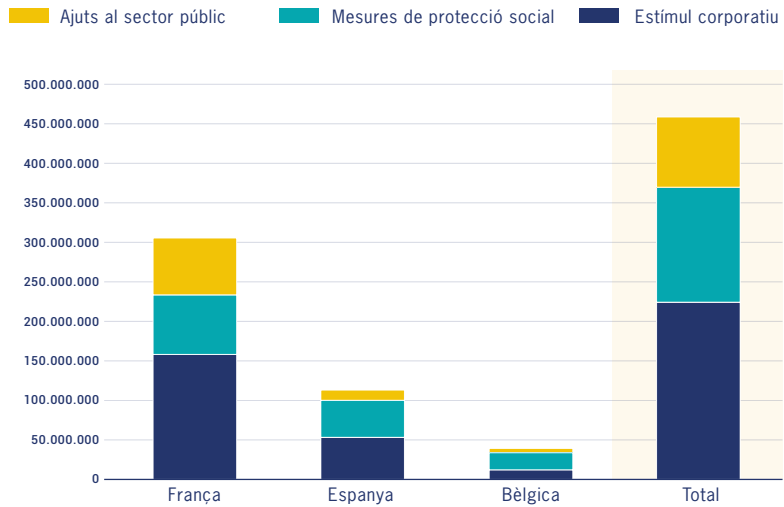
En termes de despesa pública, aquests préstecs amb garantia pública són molt rellevants per al futur perquè, en el cas que una empresa es declari en fallida i no pugui tornar el préstec, la ciutadania n'assumeix el cost. En altres paraules, si a la corporació li va bé, els beneficis es queden a l'empresa, però, si a la corporació li va malament i fa fallida, les pèrdues se socialitzen i contribueixen a augmentar el deute públic. En el cas de França, a la darrera del 2022, més de dos terços dels préstecs no havien estat reemborsats i el Tresor francès havia registrat una pèrdua de 1.000 milions d'euros pels impagaments dels préstecs garantits per l'Estat. En el cas d'Espanya, per exemple, si la taxa d'impagament actual per als clients de l'ICO es manté en l'1,67%, cosa que significa que l'1,67% dels clients no tornaran el préstec el 2030, les garanties COVID-19 de 108.000 milions d'euros costaran 1.800 milions d'euros als contribuents espanyols.

2.

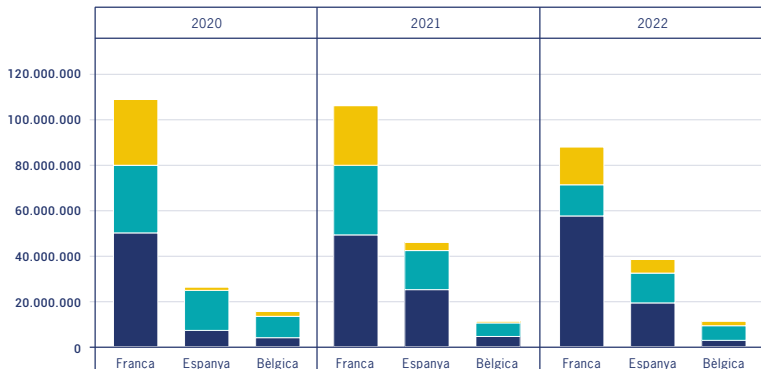
Troballes sobre el finançament davant la crisi a França, Espanya i Bèlgica

Desglossament del total del finançament davant la crisi

Gràfic 1:
DE 2020 A 2022 (EUR, MILERS)

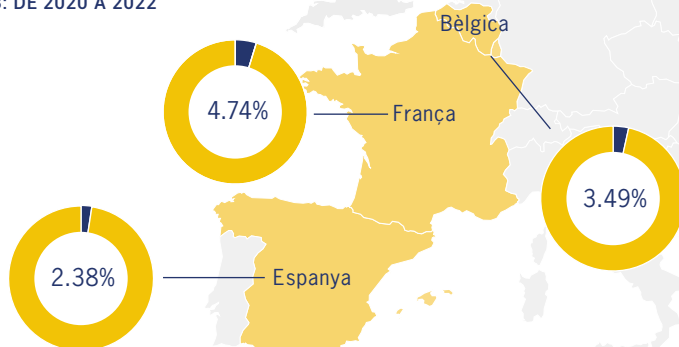

Gràfic 2:
PER ANY (EUR, MILERS)

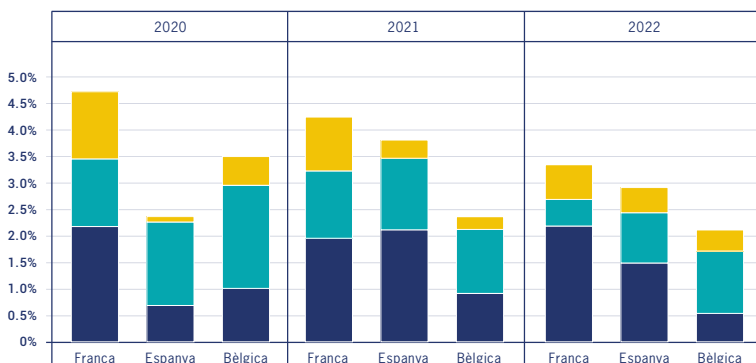

Percentatge de finançament davant la crisi sobre el PIB

Gràfic 3: DE 2020 A 2022

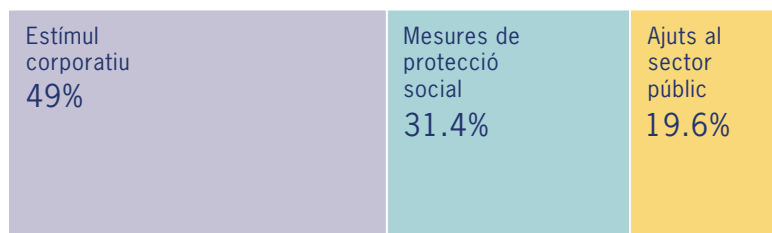

Gràfic 4: PER ANY

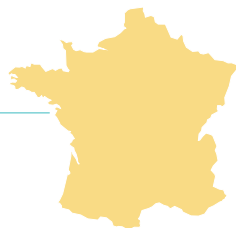

Finançament davant la crisi per categoria

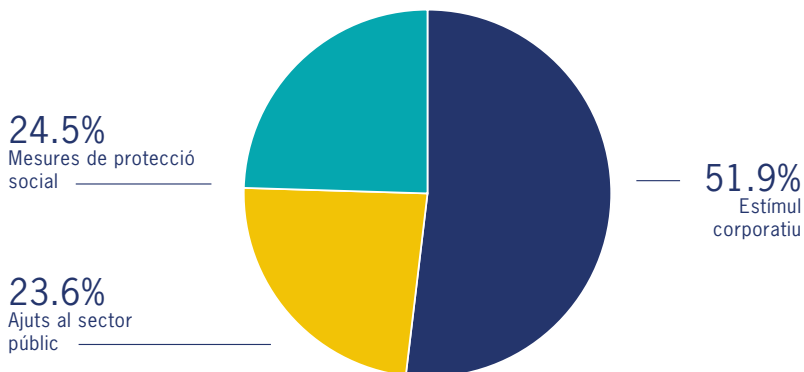
Gràfic 5:
PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022. TRES PAÏSOS.

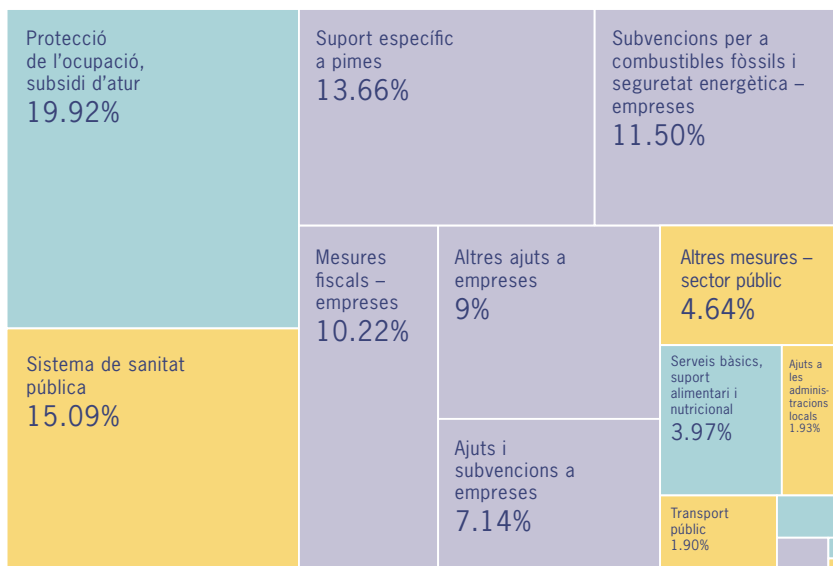
FRANÇA

Gràfic 6:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER CATEGORIA,
PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

Gràfic 7:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER SUBCATEGORIA, PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

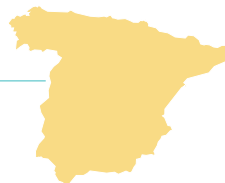

Subvencions per a la seguretat energètica – llars 0.56%

Préstecs a empreses 0.37%

Protecció social per a grups vulnerables 0.06%

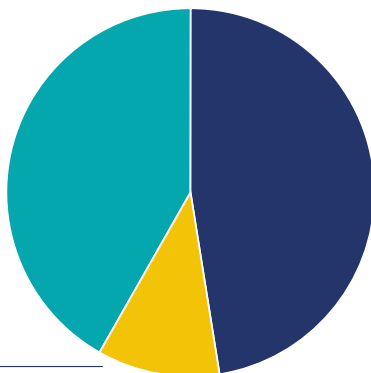
Despesa militar 0.04%

Gràfic 8:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER CATEGORIA,
PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

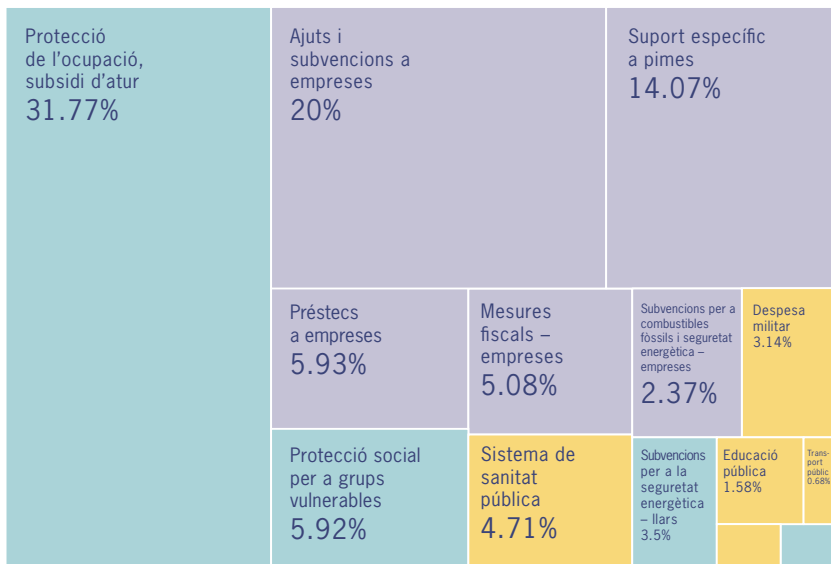
41.79%
Mesures de protecció
social

10.75%
Ajuts al sector
públic

47.46%
Estímul
corporatiu

Gràfic 9:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER SUBCATEGORIA, PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

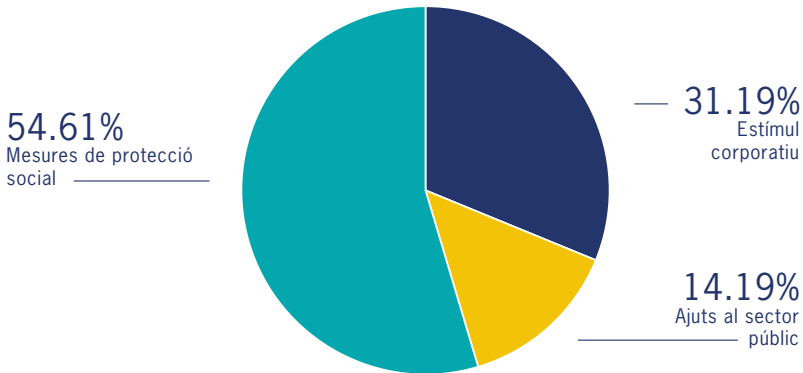
Ajuts a les administracions locals 0.64%

Ajut a l'habitatge 0.53%

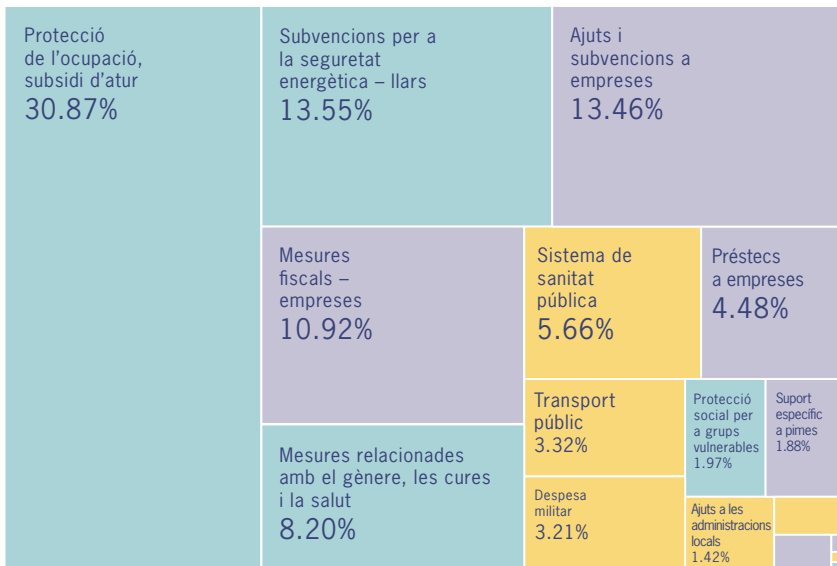
Mesures relacionades amb el gènere, les cures i la salut 0.07%

Gràfic 10:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER CATEGORIA,
PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

Gràfic 11:
FINANÇAMENT DAVANT LA CRISI PER SUBCATEGORIA, PERCENTATGE DEL TOTAL, DE 2020 A 2022.

Altres mesures – sector públic 0.55%
 Subvencions per a combustibles fòssils i seguretat energètica – empreses 0.43%
 Educació pública 1.58%
 Ajut a l'habitatge 0.02%

~~2020~~

~~2021~~

~~2022~~

3.

Anàlisi crítica: Qui es va beneficiar de les mesures de recuperació davant la COVID-19 i la crisi del cost de la vida?

Estímul corporatiu

48,99%

El 48,99% de tots els fons emprats durant el 2020, el 2021 i el 2022 a França, Espanya i Bèlgica es va destinar a l'estímul corporatiu. Això inclou ajuts i subvencions a empreses (mesures estatals, NextGenerationEU, altres), préstecs a empreses (mesures estatals, NextGenerationEU, altres), suport específic a pimes (préstecs, ajudes, subvencions), subvencions a combustibles fòssils destinades al sector privat formal, mesures fiscals (exempcions fiscals, amnisties, modificacions dels tipus impositius, ajornaments fiscals, trasllat de pèrdues) i altres ajuts al sector privat formal.

Espanya es va valer principalment d'ajuts i subvencions, el 20,01% de la despesa total en crisi, per donar suport a les empreses. La majoria d'aquests diners, en concret 14.600 milions d'euros, procedien dels fons de recuperació de NextGeneration EU. En canvi, França (10,22%) i Bèlgica (13,52%) van utilitzar especialment mesures fiscals, com ara exempcions fiscals, amnisties fiscals, modificacions dels tipus impositius, etc., per donar suport a les seves empreses. Entre el 2020 i el 2022, això va representar per a Bèlgica una pèrdua d'ingressos de més de 5.000 milions d'euros (del mateix ordre de magnitud que els ajuts i les subvencions). Pel que fa a la crisi sanitària, podem assenyalar la reducció de l'impost sobre el valor afegit (IVA), del 21% al 6%, per al sector de la restauració, les reduccions de les cotitzacions a la seguretat social per als autònoms i els sectors tancats per decret ministerial, i les deduccions fiscals per a inversions. Pel que fa a la crisi energètica, van impactar especialment a les finances públiques la baixada de l'IVA, del 21% al 6%, i la reducció de l'impost especial sobre l'energia. A França, les mesures fiscals per al sector privat van portar a una pèrdua de 31.000 milions d'euros per a l'estat. Al final de 2022, les mesures fiscals incloses al pla de recuperació francès es van convertir en permanents, cosa que significa que el cost per al Tresor francès és encara més gran. En el cas d'Espanya, per bé que les mesures fiscals per a les empreses només van representar el 5,08% de la despesa total per fer front a la crisi, l'Estat espanyol va perdre 5.700 milions per aplicar aquesta mesura davant de la crisi. A més, es van destinar a subvencions als combustibles fòssils i a la seguretat energètica del sector privat l'11,5% a França, el 2,37% a Espanya i el 0,45% a Bèlgica.

Una decisió política força singular per donar suport al sector privat va ser el programa francès de transferir 20.000 milions d'euros a l'agència pública de participacions per comprar capital a grans empreses franceses, com Électricité de France (EDF) i SNCF, Air France i Renault Group. A França, el programa d'ajuts a la compra d'automòbils va beneficiar les grans corporacions (fabricants d'automòbils) i els consumidors de classe mitjana i alta.

Pel que fa als ajuts dirigits al sector privat, sovint resultava impossible destriar entre el finançament destinat a les grans corporacions i el que anava a parar a les petites i mitjanes empreses (les pimes, que es caracteritzen per comptar amb menys de 250 empleats). Atès que les pimes representen el 99% de totes les empreses de la UE²¹ i donen feina a gairebé 85 milions de persones,²² hauria de ser prioritari que aquestes siguin les beneficiàries de les mesures d'emergència per a l'economia productiva. En el cas de França, només podem afirmar amb un grau raonable de certesa que les pimes es van beneficiar de 41.600 milions d'euros, dels quals 16.000 milions van formar part de les mesures d'emergència durant les primeres onades de COVID i la resta es van emprar en programes adreçats específicament a les pimes al pla de recuperació francès. No tenim informació precisa sobre quin tipus de pimes són, però es pot sospitar que aquests darrers programes s'han orientat sobretot cap a start-ups i altres empreses tecnològiques. A Bèlgica, en termes d'ajuts i subvencions, només es van reservar específicament 748 milions d'euros per a les pimes. Els altres 4.500 milions d'euros d'ajuts van anar cap a empreses de totes les dimensions, incloent-hi les petites i mitjanes. Val a dir que els plans de suport a les empreses de Bèlgica s'adreçaven particularment als autònoms i a les pimes; de fet, les bonificacions atorgades el 2020 –per exemple, sumes de pagament únic que anaven dels 3.000 € als 5.000 € per empresa– van interessar poc a les grans empreses. Tot i això, les mesures per a les empreses que havien sofert una caiguda de les vendes superior al 60% preveïen una bonificació del 10% d'aquestes (amb límit); per tant, algunes van rebre més de 120.000 €, una quantitat interessant tant per a pimes com per a grans empreses. D'entre els tres països, Espanya va presentar el percentatge més alt identificable (14,07%) de despesa per afrontar la crisi que donava suport específicament a les pimes. Concretament es van reservar 15.800 milions d'euros: 13.930 milions d'euros van ser préstecs del BEI gestionats per l'ICO espanyol, 1.200 milions d'euros van ser préstecs NextGenerationEU de KitDigital i 714 milions d'euros van provenir del fons de recapitalització i es van destinar a empreses afectades per la COVID-19.

Si bé les petites i mitjanes empreses són un element clau per a l'ocupació, la seva activitat no és necessàriament transformadora. Per exemple, a Espanya un sector on les pimes són majoritàries és el de l'hostaleria i la restauració, que es caracteritza per la precarietat laboral i per crear zones turístiques on la gentrificació i el deteriorament dels ecosistemes són la norma. Per contra, l'economia social i solidària,²³ que opera sota paràmetres més socials i sostenibles, no va aparèixer com a beneficiària especial a les respostes a la crisi fins a la creació del Projecte Estratègic per a la Recuperació i Transformació Econòmica (PERTE) de l'economia social. Encara que aquest projecte es va engegar el 2022 amb un pressupost de 33.000 euros, aquell any no es va invertir ni l'1%.

21 Comissió Europea (2024) – 3.

22 Statista (2024).

23 L'economia social i solidària és un conjunt d'iniciatives socioeconòmiques que defensen un sistema econòmic respectuós amb les persones, el medi ambient i els territoris i opera sota valors i criteris democràtics, horitzontals, de transparència, equitat i participació.

31,4%

Es constata que es va destinar a mesures de protecció social un 31,4% de tots els fons gastats durant el 2020, el 2021 i el 2022 a França, Espanya i Bèlgica. Això inclou mesures de protecció/garantia d'ocupació, subsidis d'atur, ajuts a l'habitatge (subvenció, subsidi, aturada temporal dels desnonaments), per raó de gènere (per exemple, prevenció de les violències masclistes), les cures (subvenció, subsidi, mesures polítiques) i mesures relacionades amb la salut (per exemple, subsidi per malaltia per COVID-19, quarantena voluntària), mesures de protecció social centrades en grups en situació de vulnerabilitat (infants, gent gran, persones migrades), suport als serveis bàsics (subvenció, ajornament, sense talls de serveis), aliments/nutrició (subvenció, subsidi, regulació de preus) i subvencions per a la seguretat energètica de les llars.

La troballa més sorprenent és que el 76,06% de tots els fons per a protecció social es va invertir en mesures de protecció dels llocs de treball i el subsidi d'atur, concretament 108.000 milions d'euros d'un total de 143.000 milions d'euros pertanyents a aquesta categoria. Les mesures d'emergència destinades a fer que les persones mantinguin els seus llocs de treball en temps de crisi són grans mesures de protecció social, ja que garanteixen un ingrés a les llars en cas que els treballadors s'enfrontin a l'atur temporal. Tot i amb això, moltes mesures de garantia relacionades amb la protecció de l'ocupació poden veure's com un estímul corporatiu indirecte, ja que aquesta ajuda també tenia com a objectiu mantenir els ingressos de les empreses en implicar que les autoritats públiques assumissin les despeses, en particular les salarials. Aquesta és la lògica de l'atur temporal durant la crisi sanitària, així com la lògica de les primes a preu fet durant la crisi energètica: diners públics que acaben a les arques de les empreses a través de particulars. Per exemple, s'estima que les empreses espanyoles van guanyar 723 milions d'euros durant el 2022 gràcies a la subvenció establerta pel Govern de 20 cèntims per litre de combustible.²⁴

Un exemple d'ajut empresarial indirecte a través de mesures d'ocupació són els expedients de regulació temporal de l'ocupació (ERTO) espanyols, que van funcionar com a salaris alternatius pagats per l'Estat a una part important de la població ocupada. Això, alhora, va conduir a un estalvi salarial per part de les empreses. En altres paraules, les empreses no van pagar ni un dia per mantenir la plantilla. A Bèlgica, fins i tot, s'han descobert molts casos d'abús en l'atur temporal. Entre el març del 2020 i el setembre del 2021, l'Office National de l'Emploi (ONEM) va inspecci-

24 Jiménez, Juan Luis (2023).

onar 71.656 empreses i va trobar 30.351 infraccions, una taxa del 41%.²⁵ A França hi va haver molt poc control respecte als plans de protecció dels llocs de treball i del salari, sobretot els primers mesos de la pandèmia, i els sindicats han denunciat nombrosos casos de frau, fins i tot en filials de grans grups.

Pel que fa a les ajudes a les llars a fi de contrarestar la crisi energètica, a França van pujar a 1.700 milions d'euros, a Espanya a 3.900 milions d'euros i a Bèlgica a 4.400 milions d'euros. No obstant això, algunes d'aquestes mesures es poden llegir també com un suport indirecte a les empreses energètiques per mantenir els seus beneficis. Per exemple, a França, els "cupons" van ser distribuïts pel govern a les llars per pagar les seves factures d'energia, una mesura que va beneficiar directament les cases, però que indirectament va assegurar els beneficis de les grans empreses energètiques, ja que, per exemple, no van haver de reduir les factures d'energia per a col·lectius en situacions de vulnerabilitat. Pel que fa a altres mesures importants de protecció social, cal destacar que a França la segona despesa més important va ser el suport als serveis bàsics (12.100 milions d'euros), que va procedir d'un subsidi únic pel cost de la vida per a milions de persones, i d'augmentos excepcionals d'altres subsidis.

En general, només hi va haver programes limitats adreçats a grups en situació de vulnerabilitat, com els programes francesos per a persones amb discapacitat, amb un pla d'ocupació subvencionat per a les empreses que les contractessin. A França no es va poder identificar cap mesura centrada en el gènere en cap dels fluxos financers estudiats. Si bé van aflorar algunes crítiques quan es va dissenyar el pla de recuperació francès,²⁶ ja que beneficiaria principalment els sectors dominats pels homes (com la tecnologia, l'energia, la construcció), no es va avaluar l'impacte dels plans des d'una perspectiva de gènere (o, de fet, des de cap perspectiva). Espanya va ser l'únic país on es va trobar una inversió per afrontar la crisi relacionada específicament amb el gènere. El pla "Espanya et protegeix contra la violència masclista" ha estat identificat entre els programes finançats pels fons del NGEU. Una altra mesura positiva va ser la implementació de l'ingrés mínim vital a Espanya, que beneficia les persones sense ingressos i n'evita l'empobriment.

Tanmateix, cal dir que, amb data de febrer del 2024, únicament el 47% de les llars que compleixen aquest requisit s'han beneficiat de la mesura fins ara, a causa d'obstacles burocràtics i de la manca d'informació disponible per als usuaris, entre d'altres motius.²⁷ Pel que fa a les mesures relacionades amb la salut, a Espanya l'únic ajut que es va aprovar per facilitar la conciliació en el cas d'haver de tenir cura d'un familiar malalt de COVID-19 va ser l'aprovació d'un permís especial no remunerat, de manera que es deixava les famílies exposades a la pèrdua d'ingressos si decidien aprofitar-lo. El govern belga va decidir proporcionar suport financer addicional a les persones que reben prestacions per discapacitat o pensions complementàries (786 milions d'euros en tres anys). Encara que hi ha hagut debats públics a Bèlgica sobre les ajudes específiques de gènere (violències masclistes, pobresa, teletreball), no es disposa d'un inventari de les mesures, de les quantitats compromeses o de l'impacte que poden haver tingut.

25 Aquesta xifra tan alta és també el resultat d'un enfocament dirigit a arxius prèviament seleccionats en funció de criteris de risc. Vegeu Office National de l'Emploi (2021).

26 Un pla de recuperació de 100.000 milions d'euros com a part de l'esforç NextGenerationEU. 40.000 milions d'euros procedien del Mecanisme de Recuperació i Resiliència; la resta, de França.

27 Tercera Información.es (2024).

Suport al sector públic

Un total del 19,61% de tots els fons gastats durant els anys 2020, 2021 i 2022 a França, Espanya i Bèlgica es va destinar a donar suport al sector públic. Això inclou fons per al sistema sanitari públic, l'educació, el transport públic, les despeses militars, ajudes, subvencions i préstecs als governs i les administracions locals, i altres mesures de crisi que van beneficiar la ciutadania.

Encara que en els primers mesos de la pandèmia de COVID-19 es va debatre considerablement sobre la necessitat de finançar i reforçar el sector públic, i en particular el sistema de sanitat pública, en realitat aquest va rebre una fracció comparativament petita dels fons públics, per exemple en comparació de l'estímul corporatiu. De tota la inversió per la crisi durant els tres anys, el sistema sanitari públic només va rebre l'11,71% dels fons públics totals, i França va ser el país que més va gastar en salut (el 15,09% de tots els fons). A França, alguns fons es van assignar al sistema d'hospitals públics, però han estat significativament infrautilitzats. No hi ha pràcticament res per als cuidadors de fora del sistema de sanitat formal. S'ha produït un fort augment en els costos de la Seguretat Social, un fet natural derivat dels efectes de les pandèmies en la salut. Això inclou els reemborsaments per proves, la compra de vacunes i/o la vacunació, que en alguns casos també han beneficiat grans corporacions, per exemple, fabricants de vacunes i empreses de proves, com ara Eurofins. A Espanya el govern gairebé va triplicar el pressupost entre el 2020 i el 2022 per a determinades línies pressupostàries, com el servei hospitalari, la farmàcia i la sanitat primària i el servei públic sanitari. Tot i amb això, les ajudes a la salut pública només van pujar al 4,71% de tots els fons. A Bèlgica l'assistència mèdica va rebre l'atenció política i financera més gran durant els mesos de la pandèmia, mitjançant el suport a hospitals (2.250 milions d'euros) i altres centres assistencials (sobretot residències de la tercera edat). Els reemborsaments de la Seguretat Social per cures i proves també van ser significatius (més de 3.000 milions d'euros) i s'inclouen a la categoria de Seguretat Social. Amb tot, la despesa total en salut pública va ser només del 5,66% de tots els fons de crisi de Bèlgica.

Els fons destinats al transport públic van ser especialment elevats a Bèlgica (3,32% del total). Bèlgica va gastar 1.300 milions d'euros, Espanya 770 milions d'euros i França 5.700 milions d'euros en transport públic com a resposta a la crisi. En el cas de França, però, la SNCF roman en un estat de greu estrès financer que ha comportat condicions dramàtiques per als treballadors. A Espanya, les subvencions al transport públic es poden destacar com una mesura positiva, ja que van fer que aquest servei públic fos més accessible per als usuaris, especialment per a les persones joves i les llars de baixos ingressos, a més d'ajudar a reduir la contaminació atmosfèrica i acústica a les zones urbanes.

A banda d'analitzar els sectors públics socialment necessaris, com la sanitat, l'educació, el transport públic i els fons democràticament importants que es destinen als governs i les administracions locals, s'ha descobert que els sectors públics socialment nocius, com la despesa militar pública, també han crescut durant l'època de crisi. Espanya va ser el país amb més percentatge de despesa militar (3,14% del total del finançament durant la crisi). El 2022, la despesa militar va augmentar en 3.530 milions d'euros en comparació del 2021. Segons el Centre Delàs, aquest creixement està relacionat amb les inversions en armament.²⁸

Per acabar, en el cas de Bèlgica s'ha d'esmentar la fragmentació dels serveis públics entre regions, així com la forta presència d'associacions sense ànim de lucre. Aquesta peculiaritat va generar una resposta diferenciada respecte a la crisi; per exemple, l'accés als serveis públics no estava garantit per igual a la ciutadania belga, i certs sectors de la població n'han pagat el preu, en particular els beneficiaris del salari mínim o del subsidi d'atur, que no sempre han pogut cobrar les seves prestacions.

28 Bohigas, Xavier; Ortega, Pere; Sánchez Ochoa, Quique (2022).

4.

Qui es va quedar enrere en el finançament davant la crisi?

Com s'ha esmentat en el primer apartat, els efectes de la COVID-19 i la crisi del cost de la vida han estat nombrosos i l'impacte ha estat diferent segons factors com el gènere, l'edat, la raça, la classe social, etc. La crisi va afectar d'una manera desproporcionada les persones que es fan càrrec de les cures (la majoria, dones), les persones joves, les llars amb ingressos baixos, els col·lectius en situació de vulnerabilitat, com les persones migrades, les persones amb discapacitat, els infants, les persones sense llar i les minories ètniques com el poble gitano, i per tant va exacerbar les desigualtats ja existents.

Malauradament, les decisions polítiques en general van consistir a prioritzar el creixement econòmic i l'estabilitat financera en època de crisi per sobre de les necessitats de les persones. Gairebé cap de les mesures públiques davant la crisi preses durant els anys 2020, 2021 i 2022 a França, Espanya i Bèlgica no van dedicar una proporció significativament elevada dels seus fons a aquests grups específics en situació de vulnerabilitat per contrarestar l'impacte de la crisi. En general, no es van fer avaluacions de la desigualtat abans de prendre decisions, els governs no van establir criteris socials o de gènere que fossin vinculants per a les inversions per afrontar la crisi, les administracions no van recopilar dades desglossades ni es van exigir indicadors interseccionals per al finançament públic per demostrar algun impacte positiu en la reducció de les desigualtats

Les principals mesures polítiques que podrien corregir l'increment de les desigualtats van ser les mesures de protecció social. Aquestes polítiques es poden dissenyar de tal manera que s'adrecin a sectors i àrees en què les dones, les persones joves o els grups en situació de vulnerabilitat participin en l'economia, o bé en termes de la tria de destinataris fer-la individualment o com a representants de les llars. Així i tot, gairebé tots els fons de protecció social es van destinar a treballadors remunerats, que representaven només el 41% de la població francesa, el 42% de l'espanyola i el 42% de la belga el 2022. La decisió va deixar especialment en situació de vulnerabilitat les persones que treballen en condicions contractuals no regulades o informals, així com totes les persones, principalment dones, que fan feines de cura no remunerades, i també les criatures i la gent gran, sense fons públics d'ajuda significatius durant la crisi

En altres paraules, el 58% restant de la població de França, Espanya i Bèlgica, que no gaudia d'unes condicions de treball regulades, va tenir accés a només el 7,6% de tots els fons públics destinats a la protecció social el 2020, 2021 i 2022. Així mateix, durant la crisi es va evidenciar que els llocs de treball essencials en el sector agroalimentari i de cura són els més precaris, però malgrat això no es van destinar prou fons públics per millorar les seves condicions laborals. Un exemple d'això són els treballadors migrants jornalers i de temporada al sud d'Espanya, que van recol·lectar aliments per a consumidors europeus en condicions inhumanes durant i després d'aquesta pandèmia.

A França només una petita proporció de les mesures per afrontar la crisi van beneficiar directament les llars en forma d'estipendis bàsics. Si bé els cupons per a les factures d'electricitat van afavorir sobretot les persones que viuen en la pobresa, altres formes de suport al consumidor, en particular les ajudes per a la compra d'automòbils elèctrics o la reforma d'habitatges, sens dubte van beneficiar principalment els sectors més acomodats de la societat. Es podria afirmar, per descomptat, que l'increment general dels ajuts als serveis públics (Seguretat Social, etc.) afavoreix prioritàriament els qui més en depenen, però hi ha hagut molt pocs programes adreçats a les persones més vulnerables.

A Espanya s'han identificat poques mesures, a més de les esmentades al tercer apartat, per abordar l'emergència social relacionades amb les cures, els ajuts socials per malaltia, l'alimentació o la reestructuració del crèdit per a persones amb ingressos baixos. Des del 2020 fins al juny del 2024, està en vigor l'escut social, que prohibeix els talls d'electricitat i aigua a les persones amb ingressos baixos, cosa que pot resultar una mesura útil per a les llars més empobrides; tanmateix, no s'han trobat fons públics destinats a això en el pressupost general. Igualment, cal esmentar la impossibilitat de garantir el dret a l'habitatge, cosa que no és tant un problema agreujat per la crisi com pel mateix model econòmic espanyol. Entre les mesures anticrisi no s'ha identificat l'habitatge com una àrea a transformar i només s'han invertit 600 milions d'euros en projectes d'habitatge social.

En relació al dret a l'habitatge, com a mesura substancial contra la crisi, Bèlgica ha fet molt poc per ajudar els llogaters. A la regió de Brussel·les-Capital, cal esmentar la prohibició dels desnonaments d'inquilins (però només durant els mesos entre el maig i l'agost de 2020, d'una banda, i el novembre de 2020 i l'abril de 2021, de l'altra) i l'abonament d'una bonificació única de 214 € als llogaters amb ingressos modestos.

En general, les opcions polítiques van ser prioritzar el creixement econòmic sobre el benestar planetari. Gairebé cap de les mesures públiques per afrontar la crisi el

2020, 2021 i 2022 a França, Espanya i Bèlgica no comptava amb objectius o criteris climàtics obligatoris, ni van resultar transformadores des del punt de vista ecològic, sinó que van contribuir a reforçar l'estatus quo. Es van aplicar una sèrie de mesures de suport a gran escala i retallades d'impostos en els rescats, a més de plans tant d'emergència com de recuperació, a totes les empreses independentment del seu impacte climàtic, per la qual cosa es va contribuir a afavorir les empreses de combustibles fòssils i altres indústries contaminants. L'única excepció rellevant va ser la resposta a la crisi dels fons NextGenerationEU, que incorpora el principi de "no fer un mal significatiu".

Tot i així, a més de la seva aplicació laxa, aquest principi verd s'ha afeblit encara més després de la guerra a Ucraïna i l'estratègia REPowerEU, quan la Comissió Europea va permetre el finançament públic temporal dels combustibles fòssils per tal de superar la crisi energètica. Per exemple, a França se suposava que la dimensió climàtica era una característica clau del pla de recuperació francès, amb una part mínima del pla dedicada específicament a fomentar la transició verda i el principi general que la resta del pla no faria malbé el medi ambient. Aquest criteri, tanmateix, s'ha eludit amb el supòsit que només s'aplicava a la part del pla finançada amb fons de la UE. En efecte, la majoria de mesures centrades en l'ecologia a França, i també en el pla de recuperació d'Espanya, s'han infrautilitzat –per exemple, respecte a la biodiversitat– o s'han dirigit a tecnologies les credencials ecològiques de les quals són summament problemàtiques, com els cotxes elèctrics. La manca de criteris ambientals també va ser visible en les mesures introduïdes per fer front a la crisi dels costos energètics. Per exemple, a Espanya es va crear una mesura per al pagament de combustible per al transport privat, que es va presupostar en 2.300 milions d'euros i 375 milions d'euros per donar suport a les empreses amb un elevat consum de gas. Aquestes mesures són totalment contràries a qualsevol objectiu climàtic. En general, els governs de França, Espanya i Bèlgica han perdut una oportunitat d'abordar la crisi climàtica i ecològica en curs en no implementar criteris ecològics obligatoris per al finançament públic davant la crisi.

5.

Recomanació de polítiques per a un finançament més just, feminista i verd davant una crisi

Necessitem respostes transformadores, justes i feministes a la crisi, que posin al centre el benestar de les persones i del planeta. Això vol dir que les parts interessades no han de prioritzar les empreses i el creixement econòmic per sobre dels principis i valors de justícia social, de gènere i climàtica. Si analitzem el finançament davant la crisi a França, Espanya i Bèlgica durant els anys 2020, 2021 i 2022, podem extreure'n una sèrie de coneixements. Les parts interessades han d'assegurar que es disposi d'un nivell adequat de finançament i que aquests fons es gastin d'una manera equitativa, eficaç i transparent, sobretot per als més afectats per la crisi, és a dir, les dones, les persones joves i els grups en situació de vulnerabilitat. Aquests aprenentatges del finançament davant la crisi per contrarestar la COVID-19 i la crisi del cost de la vida podrien millorar les polítiques públiques relatives a l'actual i creixent crisi climàtica i de les cures, però també respecte a la propera crisi de deute públic i l'horitzó de retorn de l'austeritat a la UE. A més, caldria evitar un enfocament a curt termini i, en canvi, haurien de formar part de qualsevol finançament davant d'una crisi els objectius a llarg termini per a una transformació ecosocial i la democratització de l'economia.

Els principis següents són recomanacions per tal que les parts interessades les tinguin en compte per al finançament davant la crisi:

Garantir els drets col·lectius.

Garantir condicions de vida dignes i la satisfacció de les necessitats de les persones. Això vol dir assegurar un accés equitatiu als serveis públics, com la sanitat, l'educació, el transport públic i les cures. I un finançament directe davant la crisi per garantir l'accés a l'aigua, l'energia, la salut, l'alimentació, l'habitatge i Internet.

Revalorar els treballs essencials i socialment necessaris.

El manteniment dels llocs de treball o el subsidi d'atur durant una crisi és important per garantir els ingressos de les llars. Aquestes polítiques, però, s'han d'adreçar a fomentar una transició ecosocial en el model laboral, promovent la feina de qualitat, la millora de les condicions de treball, la reducció de la jornada laboral i la regularització de les situacions administratives per als treballadors que sostenen la vida i el treball en sectors essencials (com la sanitat, les cures o l'agroalimentari), i vinculant els ajuts públics a la reconversió dels que són més contaminants.

Excloure de qualsevol programa de suport financer públic i de finançament davant la crisi aquelles empreses que facin activitats incompatibles amb els objectius de l'Acord de París, que tinguin antecedents d'incompliment de la legislació internacional de drets humans (sigui directament o mitjançant cadenes de subministrament), que hagin estat condemnades per corrupció o delictes econòmics greus, que tinguin filials en paradisos fiscals, que tinguin activitat a països condemnats per les Nacions Unides per ocupació il·legal d'un territori, o que tinguin més del 50% de les accions controlades per fons de capital de risc o empreses d'inversió.

Aplicar impostos extraordinaris sobre l'excés de beneficis empresarials i impostos sobre el patrimoni, i distribuir el producte d'aquests impostos entre les persones que estiguin més afectades per la crisi, especialment les dones, les persones joves i les persones en situació de vulnerabilitat, per tal que puguin recuperar-se'n, ja que per a elles la crisi és més llarga i profunda.

A llarg termini, centrar-se en reformes fiscals progressives, en comptes d'augmentar el deute públic, unes reformes que podrien destinar-se a reconstruir serveis públics i un contracte social més ampli per assolir almenys l'objectiu del 10% del PIB dedicat a finançar la recuperació de la crisi, i assegurar alts nivells de finançament públic durant un període més llarg per a l'adaptació al clima i una transició verda i justa que respecti els límits biofísics del planeta.

Centrar-se en la idea de resiliència.

Les mesures econòmiques sempre han de tenir un objectiu a llarg termini per generar comunitats profundament arrelades capaces d'adaptar-se als canvis i les noves circumstàncies. Per tant, els fluxos financers per a l'economia productiva s'han de destinar sobretot a empreses comunitàries, socialment necessàries, ecològicament sostenibles i transformadores, com ara l'economia social i solidària. Igualment, les polítiques públiques han de promoure la salut des d'una perspectiva integral, que inclogui la salut dels ecosistemes i la qualitat de l'aire, així com la disponibilitat d'espais públics que enforteixin les relacions socials.

Promoure una transformació ecosocial i la democratització de l'economia.

El finançament davant la crisi ha d'estar alineat amb objectius a llarg termini per a una transició ecosocial per impulsar una transformació de l'economia basada en la relocalització de la producció, la reducció del consum (per exemple, mitjançant l'aïllament d'edificis residencials), la conversió ecològica de la producció d'aliments i altres béns necessaris (roba, habitatge, energia) i una reorganització del temps per aconseguir que la feina sigui compatible amb la reproducció de la vida (reduint les hores de treball o transformant els models de ciutat, per exemple).

Annex 1: Metodologia

Per fer aquesta recerca, s'han quantificat i presentat en categories seleccionades les respostes fiscals públiques a la COVID-19 i les mesures davant de la crisi del cost de la vida per possibilitar una comparació entre països; també, per comparar el suport financer brindat a les empreses, separat del suport a la protecció social i les mesures de salvaguarda que s'adreçaven als individus i les llars, i el suport al sector públic. L'objectiu era il·lustrar com els fons proporcionats a les empreses, especialment les grans corporacions, fins i tot mitjançant baixades d'impostos, préstecs i ajuts, podrien haver-se utilitzat de maneres alternatives per donar una resposta més centrada en les persones i més sostenible i ecològica, per exemple aplicant mesures orientades a assolir la justícia social, de gènere i climàtica.

S'han fet servir dades de tres països, és a dir, de França, Espanya i Bèlgica. Les dades recopilades fan referència al període de les polítiques dirigides a la recuperació davant la COVID-19 i la crisi del cost de la vida. El període de referència va de l'1 de gener del 2020 al 31 de desembre del 2022.

Les dades s'han dissenyat per quantificar i comparar tots els nous ajustaments de la despesa (fossin mesures noves o l'ampliació de mesures existents), sempre que abordessin explícitament l'impacte de la pandèmia i la crisi del cost de la vida i s'apliquessin en el període de referència. Els pressupostos nacionals del 2020, 2021 i 2022 han estat la principal font primària per determinar les despeses públiques davant la crisi, així com els informes de tresoreria de les institucions de comptabilitat fiscal per a les mesures fiscals, complementats per fonts secundàries oficials com el Tribunal de Comptes i informes oficials sobre la implementació dels plans nacionals de recuperació. Pel que fa als préstecs i les garanties públiques a les empreses, s'han fet servir informes financers anuals de les institucions addicionals que proporcionen suport financer a les empreses (com l'ICO). Pel que fa a les dades de protecció social i el suport al sector públic, s'han calculat els diners extra gastats específicament per a la crisi (i no les despeses estructurals socials com les pensions). Aquests diners extra (en el cas de la sanitat, l'educació, el transport públic i la despesa militar) s'han calculat com una diferència respecte als nivells del 2019 (en els pressupostos nacionals). Hem complementat i comparat aquesta xifra amb dades secundàries oficials, tenint en compte programes públics específics davant de la crisi dirigits a individus, llars, grups vulnerables o destinats a les administracions locals per contrarestar els impactes de la crisi.

Hi ha limitacions associades als mètodes i els informes utilitzats.

En primer lloc, la categorització no és exhaustiva. Per abastar les respostes polítiques més rellevants, el grup de recerca va acordar les subcategories següents, que nodreixen les tres categories principals:

- Categoria 1) **L'estímul corporatiu** inclou ajuts i subvencions a les empreses (mesures estatals, NextGenerationEU, altres), préstecs a les empreses (mesures estatals, NextGenerationEU, altres), suport específic a les pimes (préstecs, ajudes, subvencions), subvencions als combustibles fòssils destinades al sector privat formal, mesures fiscals (exempcions fiscals, amnisties, canvis en els tipus impositius, ajornaments fiscals, trasllat de pèrdues), altres ajuts al sector privat formal.
- Categoria 2) **Les mesures de protecció social** inclouen mesures de protecció/garantia d'ocupació, subsidi d'atur, ajuts a l'habitatge (subvenció, subsidi, aturada temporal dels desnonaments), gènere (per exemple, prevenció de les violències masclistes), les cures (subvenció, subsidi, mesures polítiques) i mesures relacionades amb la salut (per exemple, subsidi per malaltia per COVID-19, quarantena voluntària), mesures de protecció social centrades en grups en situació de vulnerabilitat (infants, gent gran, migrants), suport als serveis bàsics (subvenció, ajornament, sense talls de serveis), aliments/nutrició (subvenció, subsidi, regulació de preus), subvencions per a la seguretat energètica de les llars.
- Categoria 3) **El suport al sector públic** inclou fons per al sistema de sanitat pública, educació, transport públic, despesa militar, subvencions, subsidis i préstecs als governs i les administracions locals, i altres mesures de crisi que van beneficiar la ciutadania. Malgrat els reptes i limitacions, ens va semblar que aquesta categorització abasta d'una manera suficient la majoria de les respostes governamentals a la pandèmia de COVID-19 i la crisi del cost de la vida, i va proporcionar la base per a la comparació.

En segon lloc, s'ha constatat un gran problema de transparència i d'accés a les dades. Ha costat molt fer un seguiment dels diferents programes i instruments de finançament emprats per distribuir els fons per a la crisi de la COVID-19 i el cost de la vida. Això és degut a la gran complexitat de les mesures que s'han introduït, organitzades a través de nombroses línies pressupostàries i múltiples organismes, a les importants superposicions entre programes i als canvis que s'han esdevingut al llarg del camí. En tots tres països trobem diferències substancials entre allò que es va anunciar públicament, allò que es va traduir en mecanismes de finançament i allò que realment es va gastar.

En tercer lloc, la intenció era presentar troballes quantitatives desglossades per gènere. Tanmateix, només ha estat possible fer una anàlisi comparativa en termes qualitatius. Hi ha hagut molt poques avaluacions oficials dels impactes de les mesures davant de la crisi. La majoria de les administracions analitzen les xifres del PIB i l'ocupació a un nivell molt ampli, però gairebé cap no inclou dades desglossades ni estudia els impactes climàtics o socials, com ara la reducció de les desigualtats.

Annex 2: Taula de claus (EUR, milers)

A. Estímul corporatiu

	FRANÇA			ESPANYA			BÈLGICA		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Ajuts i subvencions (mesures estatals)	0	5615907	16125590	82212	7108546	772837	2334932	1426000	794000
Ajuts i subvencions (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	0	0	0	8676000	5909011	37000	770114	0
Préstecs a empreses (mesures estatals)	0	600000	540000	907000	1014000	2539000	333000	724000	701000
Préstecs a empreses (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	0	0	200000	1823000	203500	29000	0	0
Préstecs a pimes (mesures estatals)	0	0	0	0	4100	710800	0	0	0
Préstecs a pimes (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	0	0	4195000	7250000	3685000	0	0	0
Ajuts i subvencions a pimes	16000000	24145800	1430000	0	0	9469,03	747579	0	0
FISCALITAT: exempcions, amnisties, canvis en els tipus impositius (reduccions o increments), ajornaments d'impostos, ajornaments de pèrdues	9800000	17400000	3900000	2213000	0	3507190	1158351	1794000	1400800
Subvencions a combustibles fòssils i seguretat energètica – empreses	0	400000	34600000	0	0	2667639	0	0	173000
Altres ajuts al sector privat formal	24700000	1309000	1402700	1377	0	0	8077,37	0	0
Total	50500000	49470707	57998290	7598589	25875646	20004446	4647939	4714114	3068800

B. Ajuts al sector públic

	FRANÇA			ESPANYA			BÈLGICA		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Ajuts al sistema sanitari públic	14000000	19101364	12833900	1288883	2467509	1548515	1559000	552000	144000
Ajuts a l'educació pública	0	0	0	0	1300560	481989	12285	0	0
Ajuts al transport públic	5200000	302200	283300	0	405326	365951,3	569000	480000	275000
Despesa militar pública	0	3861	106345	0	0	3534666	0	0	1279000
Ajuts, subvencions, préstecs a governs i administracions locals	4100000	723979	1048890	42658	22208	651562	151200	144300	271600
Altres mesures	6400000	5368221	2359138	0	0	0	83588	0	135000
Total	29700000	25499625	16631573	1331541	4195603	6582683	2375073	1176300	2104600

C. Mesures de protecció social

	FRANÇA			ESPANYA			BÈLGICA		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Protecció/garantia del lloc de treball	25300000	21808876	4248696	14120000	5180000	534000	3374000	2069000	113000
Subsidi d'atur	3900000	5100000	300000	3118220	8453090	4391820	4248000	1979000	519000
Ajuts a l'habitatge (subvenció, subsidi, aturada temporal dels desnonaments)	0	0	0	0	100388	500000	6007	0	0
Mesures relacionades amb el gènere (per exemple, prevenció de les violències masclistes...), mesures relacionades amb les cures (subvenció, subsidi, mesures polítiques)	0	0	0	0	0	79529	809000	1512000	730000
Mesures de protecció social centrades en grups vulnerables específics (infants, gent gran, persones migrades)	0	103582	80255	431490	3016910	3225951	224715	179900	381800

Mesures relacionades amb la salut (per exemple, subsidi per malaltia per COVID-19, quarantena voluntària)	0	0	0	0	0	0	217444	0	0
Suport als serveis bàsics (subvenció, ajornament, sense talls de serveis)	500000	3800000	7800000	0	0	0	0	0	0
Aliments/nutrició (subvenció, subsidi, regulació de preus)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subvencions a la seguretat energètica – llars	0	500000	1200000	0	0	3943232	179000	414000	4808200
Total	29700000	31312458	13628951	17669710	16750388	12674532	9058166	6153900	6552000

D. Total mesures fiscals i PIB

	FRANÇA			ESPANYA			BÈLGICA		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Total mesures fiscals	1099000000	106282790	88258814	26599840	46821637	39261661	16081178	12044314	11725400
PIB	2317832000	2502118000	2639092000	1119010000	1222290000	1346377000	460747700	507929600	554044300
Despesa total davant la crisi en % del PIB	4,74%	4,25%	3,34%	2,38%	3,83%	2,92%	3,49%	2,37%	2,12%

E. Total mesures preses

	TOTAL FRANÇA	TOTAL ESPANYA	TOTAL BÈLGICA	Total, tots
Estímul corporatiu	157968997	53478681	12430853	223878531
Ajuts i subvencions (mesures estatals)	21741497	7963595	4554932	34260024
Ajuts i subvencions (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	14585011	807114	15392125
Préstecs a empreses (mesures estatals)	1140000	4460000	1758000	7358000
Préstecs a empreses (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	2226500	29000	2255500
Préstecs a pimes (mesures estatals)	0	714900	0	714900
Préstecs a pimes (ajuts NextGenerationEU, altres, altres institucions de la UE)	0	15130000	0	15130000
Ajuts i subvencions a pimes	41575800	9469	747579	42332848,03
FISCALITAT: exempcions, amnisties, canvis en els tipus impositius (reduccions o increments), ajornaments d'impostos, ajornaments de pèrdues	31100000	5720190	4353151	41173341
Subvencions a combustibles fòssils i seguretat energètica – empreses	35000000	2667639	173000	37840639

Altres ajuts al sector privat formal	27411700	1377	8077	27421154,37
Ajuts al sector públic, total	71831198	12109827	5655973	89596998
Ajuts al sistema sanitari públic	45935264	5304907	2255000	53495171
Ajuts a l'educació pública	0	1782549	12285	1794834
Ajuts al transport públic	5785500	771277	1324000	7880777
Despesa militar pública	110206	3534666	1279000	4923872
Ajuts, subvencions, préstecs a governs i administracions locals	5872869	716428	567100	7156397
Altres mesures	14127359	0	218588	14345947
Mesures de protecció social, total	74641409	47094630	21764066	143500105
Protecció/garantia del lloc de treball	51357572	19834000	5556000	76747572
Subsidi d'atur	9300000	15963130	6746000	32009130
Ajuts a l'habitatge (subvenció, subsidi, aturada temporal dels desnonaments)	0	600388	6007	606395
Mesures relacionades amb el gènere (per exemple, prevenció de les violències masclistes...), mesures relacionades amb les cures (subvenció, subsidi, mesures polítiques)	0	79529	3051000	3130529
Mesures de protecció social centrades en grups vulnerables específics (infants, gent gran, persones migrades)	183837	6674351	786415	7644603
Mesures relacionades amb la salut (per exemple, subsidi per malaltia per COVID-19, quarantena voluntària)	0	0	217444	217444
Suport als serveis bàsics (subvenció, ajornament, sense talls de serveis)	12100000	0	0	12100000
Aliments/nutrició (subvenció, subsidi, regulació de preus)	0	0	0	0
Subvencions a la seguretat energètica – llars	1700000	3943232	5401200	11044432
Total mesures fiscals	304441604	112683138	39850892	456975634,7

Referències

Banc Central Europeu (2023). *Climate-related financial disclosures of the Eurosystem's corporate sector holdings for monetary policy purposes*. https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.climate_related_financial_disclosures_eurosystem_corporate_sector_holdings_monetary_policy_purposes2023~9eae8df8d9_en.pdf

Banc Central Europeu (2024). *Pandemic emergency purchase programme (PEPP)*. <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>

Banc Central Europeu (2024) - 2. *Corporate sector purchase programme*. <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/app/html/index.en.html#cspp>

Banc Central Europeu (2024) – 3. *Key ECB interest rates*. https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html

Banc Europeu d'Inversions (2022). *European Guarantee Fund at a glance*. https://www.eib.org/attachments/publications/european_guarantee_fund_at_a_glance_en.pdf

Banc Mundial, el (2024). *Understanding Poverty*. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

Bivens, Josh (2022). *Corporate profits have contributed disproportionately to inflation. How should policymakers respond?* Economic Policy Institute. <https://www.epi.org/blog/corporate-profits-have-contributed-disproportionately-to-inflation-how-should-policymakers-respond/>

Bohigas, Xavier; Ortega, Pere; Sánchez Ochoa, Quique (2022). *El gasto militar real del Estado español para 2022. Las inversiones en armas disparan el presupuesto en defensa en plena pandemia*. Centre Delàs. https://centredelas.org/wp-content/uploads/2021/12/informe50_GastoMilitarReal2022_CAST_DEF.pdf

Comissió Europea (2020). *COVID-19: Commission sets out European coordinated response to counter the economic impact of the Coronavirus*. Comunicado de prensa. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_459

Comissió Europea (2022). *The impact of the COVID-19 crisis on vulnerable groups in the EU. People experiencing homelessness, migrants, Roma, people with disabilities and vulnerable children*. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/301ef053-b0d5-11ed-8912-01aa75ed71a1?pk_campaign=EUP&pk_source=EUP&pk_medium=FB

Comissió Europea (2024). *Ninth report on economic, social and territorial cohesion*. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion9/9CR_Report_FINAL.pdf

Comissió Europea (2024) – 2. *SURE. The European instrument for temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency*. https://economy-finance.ec.europa.eu/eu-financial-assistance/sure_en#what-is-sure

Comissió Europea (2024) – 3. *Small and medium-sized enterprises (SMEs) definition*. https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-definition_en

Eurostat (2022). *People at risk of poverty or social exclusion in 2022*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230614-1>

Fons Monetari Internacional(2023). *Cost of Living Crisis. Countries contend with high inflation and commodity prices, many with IMF support. Informe anual del FMI 2023. In Focus*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2023/in-focus/cost-of-living-crisis/>

Fundació Europea per a la Millora de les Condicions de Vida i de Treball (2021). *Impact of COVID-19 on young people in the EU*. <https://www.eurofound.europa.eu/system/files/2021-11/ef20036en.pdf>

Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI) (2023). *SIPRI yearbook 2023. Armaments, disarmament and international security*. <https://www.sipri.org/yearbook/2023/02>

Ipsos European Public Affairs para el Parlamento Europeo (2022). *Flash Eurobarometer 2022. Women in times of Covid-19*. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=80615>

Jiménez, Juan Luis (2023). *¿Cuánto dinero perdieron los españoles por culpa del subsidio de 20 céntimos a los combustibles?* <https://nadaesgratis.es/juan-luis-jimenez/cuanto-dinero-perdieron-los-espanoles-por-culpa-del-subsidio-de-20-centimos-a-los-combustibles>

Lancet, the (2024). *Global age-sex-specific mortality, life expectancy, and population estimates in 204 countries and territories and 811 subnational locations, 1950–2021, and the impact of the COVID-19 pandemic: a comprehensive demographic analysis for the Global Burden of Disease Study 2021*. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(24\)00476-8/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(24)00476-8/fulltext)

Nacions Unides – Xarxa Mundial Contra les Crisis Alimentàries (2023). *Global Report on Food Crises 2023*. <https://digitallibrary.un.org/record/4010710/files/GRFC2023.pdf?ln=es>

Office National de l'Emploi (2021). *Résultats intermédiaires des contrôles du chômage temporaire corona*. <https://www.onem.be/actualites/2021/09/17/resultats-intermediaires-des-contrôles-du-chomage-temporaire-corona>

ONU Dones (2024). *1 in every 10 women in the world lives in extreme poverty. Comunicado de prensa*. <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2024/03/1-in-every-10-women-in-the-world-lives-in-extreme-poverty>

Statista (2024). *Number of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the European Union from 2008 to 2023, by number of enterprises*. <https://www.statista.com/statistics/878412/number-of-smes-in-europe-by-size/>

Tercera Información.es (2024). *Urge la reforma del Ingreso Mínimo Vital: 30 medidas para su mejora*. <https://www.tercerainformacion.es/articulo/actualidad/08/04/2024/urge-la-reforma-del-ingreso-minimo-vital-30-medidas-para-su-mejora>

Imatges: Andrea Natali (Unsplash), Mitchell Luo (Unsplash), Louise Lyshoj + Ibrahim Boran (Unsplash), Behnam Norouzi (Unsplash), Freepik, Aleksandar Littlewolf (Freepik), National Cancer Institute (Unsplash), Joaquín Carfagna (Pexels), Priscilla Du Prez (Unsplash).

